

use of criminal analysis by operational units of law enforcement agencies of Ukraine]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya : Pravo – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Law*, 73(2), 141-147 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 12.11.2025

УДК 343.5

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-19-156-160

**Крамаренко Ігор Валерійович,**

аспірант кафедри галузевого права та загально правових дисциплін

Інституту права та суспільних відносин Відкритого

міжнародного університету розвитку людини «Україна»

kramarenko\_igor@ukr.net

ORCID ID: 0009-0009-6245-9099

## ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БУДІВЕЛЬНОГО РИНКУ

У статті здійснено комплексне дослідження іноземного досвіду кримінально-правової охорони господарських відносин у сфері функціонування будівельного ринку, що має важливе значення для підвищення ефективності протидії економічним злочинам в Україні. Проаналізовано законодавчі моделі провідних країн Європейського Союзу, США та Великої Британії, які використовують багаторівневі механізми запобігання посяганням на економічну безпеку будівельної галузі. Особливу увагу приділено інструментам протидії шахрайству у сфері будівництва, корупційним злочинам, зловживанню службовим становищем, відмиванню коштів, порушенням антимонопольного законодавства та недобросовісній конкуренції. Розкрито переваги зарубіжних підходів, які ґрунтуються на жорстких вимогах до прозорості тендерних процедур, ефективних системах контролю за витрачанням бюджетних коштів, цифрових механізмах моніторингу будівельних робіт та фінансових потоків, а також на посиленій відповідальності за порушення у сфері будівництва.

На основі проведеного аналізу запропоновано напрями використання позитивного іноземного досвіду в українській правовій системі, зокрема шляхом гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, удосконалення методик розслідування злочинів економічного характеру, підвищення прозорості державних закупівель та зміцнення інституційної спроможності антикорупційних органів. Зроблено висновок, що імплементація перевірених зарубіжних практик сприятиме підвищенню правової та економічної захищеності учасників будівельного ринку, формуванню конкурентного, доброчесного середовища та забезпеченню сталого розвитку галузі в Україні.

**Ключові слова:** кримінально-правова охорона, господарські відносини, будівельний ринок, іноземний досвід, корупційні правопорушення, економічна безпека, гармонізація законодавства.

### **Kramarenko I. FOREIGN EXPERIENCE OF CRIMINAL-LEGAL PROTECTION OF ECONOMIC RELATIONS IN THE FUNCTIONING OF THE CONSTRUCTION MARKET**

The article presents a comprehensive study of foreign experience in the criminal-law protection of economic relations in the functioning of the construction market, which is essential for strengthening the effectiveness of combating economic crimes in Ukraine. The legislative models of the European Union, the United States, and the United Kingdom are analyzed, demonstrating the use of multi-level mechanisms to prevent offences threatening the economic security of the construction sector. Special attention is given to legal instruments aimed at countering construction-related fraud, corruption offences, abuse of official position, money laundering, violations of antitrust legislation, and unfair competition. The advantages of foreign approaches are highlighted, including strict requirements for transparency in tender procedures, effective systems for monitoring the use of budget funds, digital tools for overseeing construction processes and financial flows, as well as enhanced liability for violations in the construction industry.

Based on the conducted analysis, the article proposes directions for applying positive international practices within the Ukrainian legal system. These include harmonizing national legislation with European standards, improving methods for investigating economic crimes, increasing transparency in public procurement, and strengthening the institutional capacity of anti-corruption bodies. The study concludes that the implementation of proven foreign approaches will enhance the legal and economic protection of participants in the construction market, foster a competitive and fair business environment, and promote the sustainable development of the construction sector in Ukraine.

**Keywords:** criminal-legal protection, economic relations, construction market, foreign experience, corruption offenses, economic security, harmonization of legislation.

**Постановка проблеми.** Будівельний ринок є однією з ключових складових економіки України, що забезпечує розвиток інфраструктури та житлового фонду. Однак, незважаючи на значний потенціал, галузь стикається з численними проблемами, зокрема зловживаннями, корупцією та іншими правопорушеннями,

які негативно впливають на її ефективність. Аналіз іноземного досвіду у сфері кримінально-правової охорони господарських відносин може сприяти виявленню ефективних механізмів протидії правопорушенням у будівельній галузі України.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Останні наукові дослідження, зокрема роботи І.В. Крамаренка та В.В. Третьяка, висвітлюють питання кримінально-правової охорони господарських відносин у будівельному секторі. Проте, недостатньо уваги приділено порівняльному аналізу іноземного досвіду та можливості його адаптації в Україні.

**Мета статті** – проведення порівняльного аналізу іноземного досвіду кримінально-правової охорони господарських відносин у сфері будівництва та розробка пропозицій щодо його адаптації в Україні з урахуванням національних особливостей та потреб галузі.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Досліджуючи компаративний (порівняльний) аспект зарубіжного досвіду запобігання правопорушенням у сфері будівництва, ми виходимо з розуміння того, що в сучасній юридичній науці розрізняють два основних підходи – нормативний та функціональний. Нормативне порівняння ґрунтується на аналізі подібних правових норм, інститутів і законодавчих актів. Відповідно до цього принципу було здійснено звернення до позитивного зарубіжного досвіду запобігання правопорушенням у сфері будівництва в тих країнах, які, подібно до України, проходять етап трансформації правової системи та вдосконалення механізмів господарсько-правового регулювання.

Кримінальний кодекс України спрямований на правове забезпечення захисту основних прав і свобод людини та громадянина, охорону власності, підтримання громадського порядку та безпеки, збереження довкілля, а також захист конституційного ладу держави від протиправних посягань кримінального характеру. Крім того, він покликаний гарантувати мир і безпеку всього людства та виконувати превентивну функцію, запобігаючи вчиненню кримінальних правопорушень. Для досягнення цих цілей у Кримінальному кодексі закріплено визначення того, які суспільно небезпечні діяння підпадають під категорію кримінальних правопорушень, а також які види покарань можуть бути застосовані до осіб, що їх учинили [4, с. 305].

У Франції регулювання будівельної діяльності здійснюється на основі норм цивільного та адміністративного права, які виконують провідну роль у правовому забезпеченні галузі. Зокрема, цивільне право є джерелом будівельного права як окремого різновиду права, що регламентує договірні, власницькі та інші цивільно-правові аспекти будівництва. Адміністративне право застосовується переважно на початкових етапах будівельного процесу, зокрема на стадії проектування, де важливими є державні дозволи та контрольні процедури.

Ключовим урядовим органом, що координує розвиток будівельної галузі у Франції, є Міністерство територіального розвитку. Воно відповідає за аналіз ринкової кон'юнктури, розробку прогнозів та рекомендацій, надання консультацій місцевим органам влади, а також за субсидування та кредитування будівельних компаній для реалізації державних будівельних програм. Міністерство формує та реалізує державну політику щодо міського планування і забезпечення житлом, сприяє розвитку окремих територій та зменшенню територіальної диспропорції. Крім того, воно займається заходами, спрямованими на зниження соціальної нерівності, підтримуючи проблемні райони та неблагополучні квартали [2, с. 45].

Водночас значний вплив на розвиток будівельного сектору здійснюють великі компанії, що входять до складу Національної федерації суспільних робіт та Національної будівельної федерації. Ці підприємства, як правило, є великими за масштабом і можуть отримувати вигідні державні підряди завдяки налагодженим контактам та партнерським відносинам з урядовими структурами [7, с. 42].

Проте основні повноваження щодо регулювання містобудівної діяльності зосереджені на рівні місцевого самоврядування, що функціонує у трирівневій системі: комуна – департамент – область. Саме ці органи відповідають за практичне впровадження містобудівних норм та здійснення контролю за будівельною діяльністю на території своїх адміністративних одиниць [3, с. 112].

Основним нормативно-правовим актом, що регулює містобудівну діяльність у Франції, є Містобудівний кодекс (Code de l'urbanisme). Окрім нього, важливе значення мають й інші законодавчі акти, зокрема Закон «Про містобудівну солідарність і відбудову», який спрямований на забезпечення послідовного, узгодженого та стабільного розвитку територій. Цей закон встановлює ключові параметри та напрямки розвитку французьких метрополій, регламентує перелік необхідної містобудівної документації, визначає основні тенденції у сфері містобудування та формує рамки для планування та контролю за реалізацією будівельних проектів [3, с. 112].

Аналіз будівельної галузі Сполучених Штатів Америки показує, що регулюючу роль у цій сфері виконує Міністерство житлового будівництва і міського розвитку, засноване у 1965 році. Його головною метою є координація будівництва об'єктів, фінансованих з федерального бюджету, а також приватного житлового будівництва, що отримує державні кредити або субсидії.

Велике значення для розвитку будівельного сектору США мають приватні професійні асоціації, серед яких Асоціація американських підрядчиків, Асоціація американських субпідрядників, Асоціація американських архітекторів та Американське товариство інженерів цивільного будівництва. Фінансування цих організацій здійснюється за рахунок внесків будівельних компаній. Асоціації розробляють і публікують нормативні документи, інструкції та положення, поширюють передовий досвід, організовують семінари,

симпозіуми, конференції та курси підвищення кваліфікації, консультують урядові структури і випускають спеціалізовані фахові журнали, що сприяє підвищенню професійного рівня учасників будівельного процесу та вдосконаленню нормативного середовища [1, с. 115].

За твердженням О.В. Стукаленко, у Сполучених Штатах загальна стандартизація у будівельній сфері спрямована на раціональне використання всіх національних ресурсів, усунення технічних перешкод у торгівлі та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників [3, с. 112–113].

Аналіз практики США щодо протидії правопорушенням у будівництві виявляє особливу увагу до проблеми легалізації (відмивання) неправомірно отриманих коштів. Як зазначає Л.В. Половинський, Сполучені Штати були серед перших держав, що взяли на себе державну ініціативу у боротьбі з легалізацією так званих «чорних» доходів – для цього в країні було запроваджено жорстку нормативно-правову базу, спрямовану на протидію подібним правопорушенням [4, с. 309].

Окрім антикорупційних і фінансових механізмів, в американській практиці позитивно оцінюють використання спеціалізованих реєстрів будівельної техніки та обладнання. Такий реєстр дозволяє систематично фіксувати й аналізувати випадки правопорушень у сфері будівництва на щомісячній, щоквартальній і щорічній основі, а також відслідковувати викрадене обладнання за серійними номерами й фіксувати розмір завданої шкоди [5, с.170]. Доступ до реєстру є відкритим: власник майна або потенційний покупець/орендар можуть подати пошуковий запит і отримати необхідні дані. У разі виявлення інформації, яка свідчить про те, що обладнання може бути пов'язане зі злочином або перебуває в розшуку, користувач має можливість в онлайн-режимі повідомити про це правоохоронні органи. Запровадження подібного реєстру не лише підвищує рівень запобігання злочинам у будівельній галузі, а й сприяє відновленню втраченого майна та відшкодуванню завданої шкоди шляхом ідентифікації й локалізації викраденого обладнання [6, с. 89].

Система будівельного законодавства Великої Британії складається з двох основних складників: статутних нормативно-правових актів, ухвалених законодавчими органами, та статутних регламентів, які видаються виконавчими структурами. Перший компонент представлений законами, що безпосередньо регулюють будівельну діяльність, зокрема так званими Будівельними актами (Building Acts). Варто зазначити, що на території кожного адміністративного суб'єкта Сполученого Королівства діє власний нормативно-правовий акт, наприклад, Building Act у Шотландії.

Другий компонент – це Будівельні регламенти (Building Regulations), які мають статус нормативно-правових актів виконавчої влади та містять конкретні будівельні норми, стандарти й вимоги до безпеки об'єктів. В Англії та Уельсі чинним документом цього типу є Building Regulations 2000 [7, с. 47–48].

Окреме місце у системі регулювання посідають практичні кодекси (Codes of Practice), що розробляються Британським інститутом стандартів (British Standards Institution). Ці кодекси деталізують вимоги законодавства, визначають технічні параметри будівельних матеріалів, конструкцій та технологічних процесів, забезпечуючи єдність підходів до планування, проектування й зведення споруд [7, с. 51].

Аналіз правового регулювання будівельної сфери у Франції, США та Великій Британії свідчить про наявність чітко структурованих і дієвих систем, що поєднують нормативне забезпечення, контрольні механізми та кримінально-правові інструменти захисту господарських відносин.

У Франції правове регулювання будівництва ґрунтується переважно на нормах цивільного та адміністративного права, що забезпечують баланс між державним контролем і приватною ініціативою. Центральне місце займає Містобудівний кодекс Франції (Code de l'urbanisme), який визначає принципи планування територій, правила забудови та відповідальність за порушення містобудівних норм. Важливою особливістю французької моделі є децентралізація управління, адже значна частина повноважень передана місцевим громадам – комуні, департаменту, області. Це сприяє підвищенню ефективності контролю та прозорості діяльності у сфері будівництва.

У Сполучених Штатах Америки регуляторна система спирається на діяльність Міністерства житлового будівництва і міського розвитку (HUD), яке координує як державні, так і приватні будівельні проекти. Американський підхід вирізняється потужним залученням професійних асоціацій – архітекторів, підрядників, інженерів, які не лише розробляють стандарти, а й здійснюють контроль за їх дотриманням. Особливу увагу приділено запобігання економічним правопорушенням, зокрема легалізації незаконно отриманих коштів. США стали однією з перших країн, де було створено ефективну систему протидії відмиванню доходів, що охоплює будівельну галузь. Важливим інструментом запобігання правопорушенням є реєстр будівельного обладнання, який дозволяє відстежувати рух техніки, виявляти викрадення та ідентифікувати об'єкти злочинів, забезпечуючи тим самим економічну безпеку галузі [7, с. 41].

У Великій Британії система правового регулювання будівництва має двоурівневу структуру, що включає Будівельні акти (Building Acts) як законодавчу основу та Будівельні регламенти (Building Regulations) як підзаконні акти, розроблені виконавчими органами. Важливу роль відіграє Британський інститут стандартів (British Standards Institution), який формує технічні кодекси, норми безпеки та правила будівництва. Такий підхід забезпечує стандартизацію, передбачуваність та уніфікацію будівельних процесів. Регламенти постійно оновлюються відповідно до технологічних змін, що дозволяє ефективно реагувати на

виклики сучасності [8, с. 37].

Порівняльний аналіз свідчить, що в усіх трьох країнах основними принципами ефективного правового регулювання будівництва є прозорість, стандартизація, децентралізація та відповідальність суб'єктів господарювання. Для України доцільним є запозичення таких елементів зарубіжного досвіду, як:

- створення єдиного національного реєстру будівельного обладнання за зразком США;
- децентралізація контролю у сфері будівництва за моделлю Франції;
- оновлення технічних норм та регламентів відповідно до британського досвіду;
- посилення антикорупційного законодавства та запровадження чітких механізмів

кримінально-правової відповідальності за порушення у будівельній сфері.

Таким чином, інтеграція найкращих практик Франції, США та Великої Британії у національне законодавство може суттєво підвищити ефективність кримінально-правової охорони господарських відносин, сприяти зменшенню рівня правопорушень у будівельній галузі та забезпечити стійкий розвиток будівельного ринку України.

**Висновки.** Аналіз зарубіжного досвіду у сфері запобігання правопорушенням у будівельній галузі показує, що в більшості розвинених країн значна увага приділяється підвищенню професійної компетентності працівників контрольно-ревізійних та наглядових органів. У таких державах, як Іспанія, Німеччина, Норвегія, Фінляндія, США, постійно впроваджуються нові підходи до адміністративного провадження, розробляються сучасні методики аналізу та систематизації виявлених порушень, а також здійснюється комплексне вивчення способів їх учинення. Це сприяє формуванню ефективної профілактичної системи, спрямованої не лише на покарання винних, а й на усунення передумов для виникнення правопорушень.

У ряді європейських країн, зокрема Бельгії, Данії, Канаді та Франції, функціонують спеціалізовані підрозділи, що займаються виявленням та аналізом причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень у сфері будівництва. Такий підхід дозволяє своєчасно виявляти ризики, підвищувати якість наглядової діяльності та формувати дієві механізми запобігання злочинам.

В Україні, попри здійснення реформ у секторі безпеки, ситуація залишається складною. Оновлення кадрового складу у сфері будівельного контролю призвело до того, що більшість інспекторів, ревізорів і поліцейських мають недостатній досвід роботи – здебільшого не більше п'яти-десяти років. Це обумовлює потребу в постійній професійній підтримці, контролі та наданні практичних рекомендацій. Особливої актуальності набуває система наставництва, спрямована на передання досвіду від більш досвідчених фахівців молодим спеціалістам.

Результати опитування серед керівників та заступників керівників органів державного архітектурно-будівельного контролю, а також інспекторів будівельного нагляду Державної інспекції архітектури та містобудування (ДІАМ) показали, що рівень обізнаності щодо процедур проведення перевірок залишається недостатнім. Зокрема, 16 % респондентів вважають допустимим продовження перевірки без видання окремого направлення, якщо вона була розпочата у строк, передбачений наказом, а 10 % опитаних не змогли визначитися із правильною відповіддю щодо законності таких дій. Це свідчить про неоднозначне тлумачення норм законодавства, що може створювати ризики порушення законності у діяльності контролюючих органів.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Козич О. М. Досвід провідних країн світу в управлінні будівельною галуззю. *Державне будівництво*. 2012. № 2. С. 115–119.
2. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки : навч. посібник. Київ: МАУП, 2000. 176 с.
3. Стукаленко О. В. Світовий досвід регулювання будівельної діяльності на прикладі США. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2016. Вип. 2 (2). С. 112–115.
4. Леонов С. В., Бойко А. О., Боженко В. В., & Лучко І. В. Роль та значення національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, у сучасних умовах розвитку фінансового ринку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, (3(19), 2021. С. 305–313.
5. Буга В.В. Адміністративно-попереджувальні заходи запобігання правопорушенням у сфері будівництва. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2022. № 3 (77). С. 170–176.
6. Олюха В. Г. Господарсько-правові засоби оптимізації капітального будівництва у сучасній Україні: дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2015. 473 с.
7. Куспльак Г. Зарубіжний досвід застосування механізмів управління в капітальному будівництві. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2019. Вип. 25. С. 42–51.
8. Непомнящий О. М., Митропан Т. К. Зарубіжний досвід управління ризиками в системі закупівель товарів, робіт та послуг у сфері будівництва. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 1–2. С. 37–41.

#### REFERENCES:

1. Kozych, O.M. (2012). Dosvid providnykh krain svitu v upravlinni budivelnou haluzziu. [Experience of leading countries in the world in managing the construction industry]. *Derzhavne budivnytstvo*. №2. 115–119. [in Ukrainian].
2. Stechenko, D.M. (2000). Derzhavne rehulivannia ekonomiky. [State regulation of the economy].

Navch. posibnyk. 176. [in Ukrainian].

3. Stukalenko, O.V. (2016). Svitovyi dosvid rehuliuвання budivelnnoi diialnosti na prykladi SSHA. [World experience in regulating construction activities using the example of the USA]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii : Yurydychni nauky. Vyp. 2 (2)*. 112–115. [in Ukrainian].

4. Lieonov, S.V., Boiko, A.O., Bozhenko, V.V., Luchko, I.V. (2021). Rol ta znachennia natsionalnoi systemy protydii lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, u suchasnykh umovakh rozvytku finansovoho rynku Ukrainy. [The role and importance of the national system for combating the legalization (laundering) of proceeds from crime in the modern conditions of the development of the financial market of Ukraine]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia. (3(19))*. 305–313. [in Ukrainian].

5. Buha, V.V. (2022). Administratyvno-poperedzhuvalni zakhody zapobihannia pravoporushenniam u sferi budivnytstva. [Administrative and preventive measures to prevent offenses in the construction sector]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Pravo. №3 (77)*. 170–176. [in Ukrainian].

6. Oliukha, V.H. (2015). Hospodarsko-pravovi zasoby optymizatsii kapitalnoho budivnytstva u suchasni Ukraini. [Economic and legal means of optimizing capital construction in modern Ukraine]. *Dys. ... d-ra yuryd. nauk*. 473. [in Ukrainian].

7. Kuspliak, H. (2019). Zarubizhnyi dosvid zastosuvannia mekhanizmiv upravlinnia v kapitalnomu budivnytstvi. [Foreign experience in the application of management mechanisms in capital construction]. *Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia. Vyp.25*. 42–51. [in Ukrainian].

8. Nepomniashchyi, O.M., Mytropan, T. K. (2018). Zarubizhnyi dosvid upravlinnia ryzykamy v systemi zakupivel tovariv, robit ta posluh u sferi budivnytstva. [Foreign experience in risk management in the procurement system of goods, works and services in the construction sector]. *Aspekty publichnoho upravlinnia. T.6. № 1–2*. 37–41. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 4.11.2025